

Kaders Erfgoedprogramma gemeente Zevenaar 2026 - 2029

GEMEENTE ZEVENAAR

COLOFON

Gemeente Zevenaar, november 2025

Samenstelling
Lillian Werdmuller, beleidsmedewerker
Cultuurhistorisch erfgoed
Gelders Genootschap (teksten en redactie)
Erfgoed Gelderland (participatie)

Foto's
Gemeente Zevenaar: pagina 1, 9, 12, 16, 18, 25, 27
Gelders Genootschap: pagina 7, 10, 20
Commons Wikimedia, Michielverbeek: pagina 14

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding 4
1.1 Totstandkoming 4
1.2 Het belang van erfgoed 4
1.3 Kaders 5
1.4 Participatie 7
2 Het verhaal van Zevenaar 8
Thema 1 - Leven met het water en het land door de eeuwen heen 10
Thema 2 - Wonen door de eeuwen heen 12
Thema 3 - Geloven door de eeuwen heen 14
Thema 4 - Werken door de eeuwen heen 16
Thema 5 - Samen leven en vieren door de eeuwen heen 18
Thema 6 - Handelen, reizen en verdedigen door de eeuwen heen 20
3 Ambities en uitdagingen 22
3.1 De wettelijke taken goed uitvoeren 22
3.2 Erfgoed beter toegankelijk en beleefbaar maken 22
3.3 Erfgoed inzetten als kans en inspiratiebron 23
3.4 Versterken van de positie van erfgoed 23
4 Focuspunten 26
4.1 De basis op orde 26
4.2 Slimme samenwerking 26
4.3 Goede communicatie en zichtbaarheid 27

1 INLEIDING

1.1 Totstandkoming

De gemeente Zevenaar voert al jarenlang een actief erfgoedbeleid. In de afgelopen jaren is het erfgoed uit de Wederopbouwperiode geïnventariseerd, is de archeologische beleidskaart geactualiseerd, zijn eigenaren van monumenten tijdens enkele erfgoedavonden bijgepraat, is samen met de gemeenten Duiven, Westervoort en Doesburg een Kerkenvisie opgesteld en is een regionale erfgoedcommissie De Liemers in het leven geroepen. Door deze samenwerking is de mogelijkheid ontstaan om over gemeentegrenzen heen te kijken en over bepaalde vraagstukken met betrekking tot de energietransitie en burgerparticipatie regionaal te adviseren.
Het huidige erfgoedbeleid is verouderd en daarom is het noodzakelijk om het erfgoedbeleid te actualiseren. Het gaat daarbij onder meer om het harmoniseren van het beleid van de voormalige gemeenten Rijnwaarden en Zevenaar, de verandering in perceptie op erfgoed zoals Faro. Bij het actualiseren is het uiteraard ook van belang om het bestaande beleid te evalueren. Wat ging er de afgelopen periode goed en wat kan beter. Belangrijk onderdeel daarbij is het organiseren van een uitgebreid participatietraject.
Bij het opstellen van deze nota hebben we veel met mensen gesproken. Er is een interne werksessie georganiseerd met ambtenaren die in meer of mindere mate betrokken zijn bij het beleidsterrein erfgoed. Ook hebben we naar de mening van betrokken inwoners gevraagd. Tijdens dit uitgebreide participatietraject hebben we een heel duidelijk beeld gekregen over hoe de inwoners van de gemeente Zevenaar denken over erfgoed en wat zij belangrijk vinden om in de komende jaren op te pakken. Deze erfgoednota is een geactualiseerde versie van de vorige nota 2015-2019, waarbij de participatie als nieuw element is toegevoegd. Van belang is om deze nota vast te stellen en hieraan een uitvoeringsprogramma te koppelen.

1.2 Het belang van erfgoed

Erfgoed vertelt het verhaal van een plek en een samenleving. Daarmee zorgt erfgoed voor identiteit van een stad, dorp of wijk. Het geeft een plek een uniek karakter en biedt mensen houvast. Erfgoed heeft daarmee ook een belangrijke sociale waarde. Dit komt onder meer tot uiting in het naoberschap. Belangrijk is dus ook om ons erfgoed door te geven aan de volgende generaties. Erfgoed draagt bij aan een fijne leefomgeving, zorgt ervoor dat ondernemers zich er graag vestigen en heeft een positief effect op toerisme en recreatie. Hierdoor heeft erfgoed een hogere economische waarde heeft, wat kan zorgen voor een hogere WOZ waarde.

Erfgoed vertelt ook iets over de wijze waarop mensen vroeger leefden en hoe omgegaan werd met bepaalde vraagstukken. Daarmee kunnen we ook iets leren van vroeger en kan het richting geven om hedendaagse opgaven op te lossen. Erfgoed vormt dus ook een belangrijke inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen.

Definitie erfgoed (erfgoedwet):
'Uit het verleden geërfde materiële en immateriële
bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht
door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving,
die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.'

Ons erfgoed kun je opsplitsen in drie onderdelen:

Materieel erfgoed
- Rijks- en gemeentelijke monumenten
- Dorpsgezichten
- Archeologische locaties
- Cultuurlandschappen
- Groen erfgoed

Immaterieel erfgoed
- Lokale geschiedenis
- Tradities, rituelen en gebruiken
- Vakmanschap en ambacht
- Streektaal

Roerend erfgoed
- Kunstvoorwerpen, objecten en collecties
- Digitaal erfgoed

Samen zorgen voor erfgoed
Met het opstellen van deze erfgoedvisie beoogt Zevenaar in de geest van het verdrag van Faro te handelen en erfgoed in dienst te stellen van de Zevenaarse samenleving. Uit de participatiesessies met inwoners bleek dat erfgoed in Zevenaar leeft, maar ook dat erfgoed meer is dan alleen monumentale gebouwen. Met name de oude verhalen en tradities – ons immateriële erfgoed - worden daarbij genoemd. Een mooi inzicht wat de gemeente graag blijft faciliteren.
De eigenaren van rijks- en gemeentelijke monumenten vormen een aparte categorie inwoners. Zij hebben ook een specifieke relatie tot de gemeente vanwege de beschermde status van hun eigendom. Een goede samenwerking met deze eigenaren is van wezenlijk belang voor de kwaliteit van het beheer en onderhoud van hun eigendom. In de afgelopen jaren is die samenwerking goed geweest, uitgangspunt is om deze samenwerking voort te zetten en waar mogelijk te versterken.

Cijfers *(bron: website gemeente Zevenaar)*
Aantal rijksmonumenten 102
Aantal gemeentelijke monumenten 120
Aantal monumentale bomen 194

1.3 Kaders

Het is belangrijk om te weten op welke manier erfgoed terug komt in het beleid van het rijk, de provincie en de gemeente. Waar liggen de aandachtspunten en welke ontwikkelingen er zijn op het gebied van erfgoed.
Hieronder een overzicht van de meest relevante kaders.

Landelijk beleid
Erfgoedwet
De Erfgoedwet maakt samenhangende bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk. Het is een allesomvattende wet voor onze musea, monumenten en archeologie (op het land en onder water). De regelgeving voor behoud en beheer van cultureel erfgoed is in deze wet ondergebracht.

Unesco Werelderfgoed
Werelderfgoederen zijn unieke culturele of natuurlijke monumenten, gebieden of landschappen die van uitzonderlijke en universele waarde zijn voor de gehele mensheid. Deze erfgoederen worden door UNESCO opgenomen op de Werelderfgoedlijst, met als doel ze te beschermen en door te geven aan toekomstige generaties. De Neder-Germaanse Limes – de noordgrens van het Romeinse rijk- is een Unesco-Werelderfgoed. Op het Gelders Eiland bevindt zich een deel van deze Limes, een archeologisch rijksmonument.

Omgevingswet
Op 1 januari 2024 werd de Omgevingswet van kracht. Deze wet staat voor een goede balans tussen het benutten en het beschermen van de fysieke leefomgeving. De samenhangende benadering van verschillende belangen staat centraal, waarbij erfgoed een van de belangen is. In de wet is een definitie van cultureel erfgoed opgenomen (zie kader).

Verdrag van Faro
Het Verdrag van Faro (titel: De Waarde van Cultureel Erfgoed voor de Samenleving) is een Europees kaderverdrag waarbij niet het cultureel erfgoed zelf, maar de mens en de samenleving in hun relatie met erfgoed centraal staan. In januari 2024 is het Verdrag van Faro door Nederland ondertekend.
De nadruk ligt in het Verdrag van Faro op participatie, inclusie en de maatschappelijke rol van erfgoed. Doel is om erfgoedparticipatie te bevorderen, de maatschappelijke waarde van erfgoed te benadrukken en de mens en de samenleving in de omgang met erfgoed centraal te stellen.

Provinciaal beleid
De provincie Gelderland heeft in 2024 het beleidskader erfgoed en cultuur vastgesteld. Doel van dit beleid is het versterken van de Gelderse (regionale) identiteit en de zichtbaarheid en beleefbaarheid te vergroten. Het beleidskader zet onder meer in op toekomstbestendig erfgoed. Restauraties, herbestemming en verduurzaming van monumenten wordt gestimuleerd. Daarnaast adviseert de provincie over erfgoedwaarden en erfgoedbelangen in ruimtelijke opgaven. Partners worden gestimuleerd om erfgoed te agenderen in de ontwerpopgave.

Cultuur en Erfgoedpact
Het Cultuur- en Erfgoedpact 'Leven in de Liemers' zorgt ervoor dat inwoners in aanraking komen met cultuur en erfgoed en actief hiermee aan de slag gaan. Dit sluit aan op de doelstellingen uit het provinciale beleid:

- Versterken van de regionale culturele infrastructuur;
- Stimuleren van deelname aan cultuur en erfgoed via bovenlokale educatie en participatie;
- Versterken van de Liemerse identiteit;
- Behouden en ontwikkelen van erfgoed.

Op de website van leven in de Liemers staat het als volgt: Een sterke Liemerse cultuursector vergroot de economische en toeristische aantrekkingskracht van de regio. En belangrijker nog: het zorgt voor een sterke, trotse en leefbare regio! Historische en persoonlijke verhalen uit de Liemers vormen de inspiratie voor tal van activiteiten en projecten die de culturele identiteit en leefbaarheid van het gebied versterken.

Belevingsgebieden Groene Metropool en IJsselvallei (2022)
De Liemers kan in potentie een sterk streekmerk worden. Dit kan het beste vanuit de eigen kwaliteiten en kenmerken; met de vroegere, huidige en toekomstige rivieren als rode draad. Water is in het verleden, heden en de toekomst daarbij het belangrijkste focuspunt. De Rijn, de Oude Rijn, de IJssel en de Oude IJssel, vormen met de Rijnstrangen, Rhederlaag en de Bijland de mooiste Nederlandse voorbeelden van hoe ons landschap vroeger gevormd is door de grote meanderende rivieren. Hiermee vormt de Liemers samen met het direct aangrenzend gebied - de Waal, het Pannerdensch Kanaal, Millingen aan de Rijn, Fort Pannerden, Kasteel Doornburg, en het begin van de Linge - een essentieel en zeer interessant deel van het totale Nederlandse waterverhaal: 'De Waterkraan van Nederland'. Wanneer we dit verhaal beleefbaar maken op de plek zelf heeft het veel potentie voor toeristisch-recreatieve gebiedsontwikkeling. De rapporten over de belevingsgebieden Groene Metropool en IJsselvallei hebben geleid tot het belevingsconcept voor het derde waterhaal van Nederland 'De rivier, je kan er niet omheen' (oktober 2024).

Ambitiedocument Toeristisch recreatieve verhaallijnen Groene Metropoolregio
De Groene Metropoolregio streeft ernaar om verhalen in te zetten om erfgoed, natuur en landschap beter beleefbaar te maken. In het ambitiedocument staat de visie op het aantrekkelijk maken van de regio voor zowel inwoners als toeristen door de gebiedseigen verhalen te vertellen. Voor de regio wordt ingezet op de volgende thema's: water, Romeinen, vrijheid (WOII), gezond en lekker, verborgen en verrassende verhalen (sagen en legenden).

Groen Blauwe Raamwerk
Binnen het Groen Blauwe raamwerk zijn de kansen voor het versterken van groen en blauw in de Liemers in kaart gebracht. Er zijn vijf gebiedsoverstijgende thema's bepaald. Voor de Liemers liggen er onder meer kansen voor de groene gebieden tussen de dorpen en de verbinding met het rivierengebied bij de Rijnstrangen. Erfgoed vormt zeker in relatie tot de cultuurlandschappen, natuur en de rivieren een belangrijke component.

Gemeentelijke kaders
Omgevingsvisie Zevenaar 2040-Stad, dorpen en landschap in balans
In de omgevingsvisie is de ambitie voor Zevenaar opgenomen voor de komende jaren. Er zijn keuzes gemaakt over onderwerpen
zoals wonen, verkeer, energie en ruimte. Erfgoed is in deze visie stevig verankerd. Cultuurhistorie vormt een van de kernkwaliteiten van de gemeente. Het is een van de ambities om de cultuurhistorie beleefbaar te maken met name in relatie tot recreatie en toerisme.

Verordening Fysieke Leefomgeving 2024 (Erfgoedverordening 2018)
De gemeentelijke regeling die het lokale culturele erfgoed beschermt. Onder meer de aanwijzing van gemeentelijke en archeologische monumenten en gemeentelijke stads- en dorpsgezichten worden hier geregeld. Maar ook het beschermen en onderhouden van monumenten zijn hier ondergebracht. De tekst van de erfgoedverordening 2018 is opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving 2024.

Beleidskader Vrijetijdseconomie Zevenaar 2030
Deze erfgoednota ondersteunt het beleidskader Vrijetijdseconomie. Zoals ook in de omgevingsvisie aangegeven wordt ingezet op het beleefbaar maken van cultuurhistorie zowel fysiek als in de vorm van verhalen en lokale geschiedenis. Op deze manier draagt erfgoed bij aan het versterken van het recreatieve en toeristische aanbod in de gemeente.

Kwaliteitsgids Landschap Zevenaar
De kwaliteitsgids landschap biedt een samenvattend overzicht van landschapskwaliteiten in de gemeente Zevenaar als bouwsteen voor de omgevingsvisie. In de kwaliteitsgids zijn kernkwaliteiten en ambities vastgelegd voor de gemeente als geheel, voor deelgebieden en voor een aantal thematische onderwerpen.

Cultuurhistorische waardenkaart
In dit document worden de cultuurhistorische waarden integraal in kaart gebracht. Het sluit aan bij een meer ruimtelijke benadering van ons erfgoed. Naast de objecten wordt er vooral ook naar de samenhang en de (historisch) ruimtelijke structuur gekeken. De cultuurhistorische waardenkaart van de gemeenten Zevenaar en Rijnwaarden dateert uit 2013. Ten tijde van het opstellen van het rapport waren Rijnwaarden en Zevenaar nog aparte gemeenten.

Archeologische beleids- en waardenkaart
Een kaart met bijbehorend beleid die de verwachte archeologische waarden aangeeft, met regels voor bodemingrepen die de gemeente Zevenaar gebruikt om haar archeologisch erfgoed te beschermen en beheren. De waardenkaart inventariseert bekende en verwachte archeologische vindplaatsen en kansgebieden, terwijl de beleidskaart aangeeft welk beschermingsbeleid en welke onderzoeksplichten gelden bij ruimtelijke ingrepen. De archeologische beleids- en waardenkaart dateert uit 2023.

1.4 Participatie

In het kader van het actualiseren van het erfgoedbeleid is een uitgebreid participatietraject uitgevoerd. Onder begeleiding van Erfgoed Gelderland en Gelders Genootschap zijn vier bijeenkomsten georganiseerd. Daarnaast zijn leerlingen van het Liemers College gevraagd naar hun erfgoedbeleving en was er de mogelijkheid om een online enquête in te vullen. De doelstellingen van de participatie waren:
- Actief betrekken van belanghebbenden bij het actualiseren van het erfgoedbeleid.
- Meepraten over belangrijke thema's in het nieuwe beleid.
- Inventariseren van behoeften en verwachtingen.
- Verzamelen van diverse perspectieven en verhalen.
- Creëren van draagvlak en gedeeld eigenaarschap.

Belangrijke onderwerpen van deze participatie waren: wat is voor jouw typisch Zevenaars erfgoed? Welk deel van het verhaal van Zevenaar moeten we in het bijzonder koesteren? En welke acties zouden ondernomen moeten worden om de positie van erfgoed te versterken?

Een uitgebreid overzicht van het participatietraject, het aantal deelnemers en de resultaten is te vinden in de Participatienotitie. Hieronder de vier belangrijkste punten waar het beleid op in zou moeten zetten:
- Het versterken van sociale en culturele samenhang via erfgoed.
- Het beleefbaar en zichtbaar maken van erfgoed in dorpen, stad en landschap.
- Het stimuleren van actieve betrokkenheid van inwoners, vrijwilligers en jongeren.
- Het verbinden van erfgoed met actuele thema's zoals duurzaamheid, inclusie en educatie.

Naast de participatie met inwoners zijn ook interne werksessies georganiseerd met ambtenaren van de diverse beleidsvelden en met Erfgoedcommissie De Liemers.

De resultaten van het participatietraject vormen de basis van de in dit rapport geformuleerde ambities en uitgangspunten (hoofdstuk 3) en focuspunten (hoofdstuk 4). Ook zijn de gekozen thema's van het verhaal van Zevenaar (hoofdstuk 2) het resultaat van het participatietraject.

2 HET VERHAAL VAN ZEVENAAR

Zoals in het vorige hoofdstuk al werd aangegeven: erfgoed is stevig verankerd in de omgevingsvisie van de gemeente Zevenaar. De volgende passage uit de omgevingsvisie verwoordt waarom we erfgoed zo'n belangrijke bouwsteen vinden voor een prettige leefomgeving.

Wij hechten veel belang aan het behoud van ons cultureel erfgoed, materieel en immaterieel. Ons cultureel erfgoed vertelt ons wie wij zijn, waar wij vandaan komen en waar we naar toe willen gaan. Het heeft een intrinsieke waarde. Het is boeiend, is mooi en geeft plezier. Ook heeft het een economische waarde, die een gevolg is van haar bijdrage aan de kwaliteit van onze leefomgeving en haar aantrekkelijkheid voor toerisme en recreatie. De afgelopen jaren is er een belangrijke verschuiving te zien naar het besef van de sociale waarde van cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed brengt mensen samen, omdat activiteiten samen bezocht of georganiseerd worden. Cultuur en erfgoed dragen bij aan persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid. Bij culturele en erfgoedinstellingen en -verenigingen zijn vele vrijwilligers actief, die zingeving en plezier halen uit hun werk. Het is een goede manier om anderen te ontmoeten, actief te blijven en betrokken te zijn bij de maatschappij. Erfgoed en kunstbeoefening en -beleving zijn belangrijke middelen om doelstellingen vanuit het sociaal domein te realiseren.

Om hier handen en voeten aan te kunnen geven is het belangrijk om te bepalen wat dan dat culturele erfgoed van de gemeente Zevenaar is. Wat is het verhaal van Zevenaar? Dat is een vraag die alleen de inwoners van Zevenaar met elkaar kunnen beantwoorden.

Mede aan de hand van de input uit de participatiebijeenkomsten zijn zes thema's bepaald die de rode draden vormen in het verhaal van Zevenaar. In dit hoofdstuk worden de zes thema's beschreven. Bij ieder thema wordt aangegeven welk erfgoed hierbij in het bijzonder door inwoners wordt genoemd.[1]

[1]Bij de beschrijving van de thema's is gebruik gemaakt van informatie afkomstig van: www.levenindeliemers.nl, 800jaartol.tolkamer.net en Kwaliteitsgids Landschap–Gemeente Zevenaar

THEMA 1

Leven met het water en het land

door de eeuwen heen

De gemeente Zevenaar ligt op de plek waar de Rijn Nederland binnenstroomt en zich vertakt in de Waal, Nederrijn en Gelderse IJssel. Dit gebied is gevormd door eeuwenlange veranderingen van de rivieren, die continu overstroomden en hun loop verlegden. Daardoor ontstonden hogere zandige verhogingen (oeverwallen) langs de rivieren en lagere, natte kleigebieden verder weg, de zogeheten broeklanden.

In de vroege middeleeuwen woonden mensen vooral op de hogere gronden, terwijl de lagere delen moeras en bos waren. Vanaf de tiende eeuw legden bewoners kaden aan langs de geulen en in de dertiende eeuw kwam er een grote regionale bandijk, waardoor de broeklanden konden worden ontgonnen. Het landschap werd toen planmatig verkaveld in smalle percelen en doorsneden door sloten en weteringen om overtollig water af te voeren. Later veranderden de aanleg van het Pannerdensch Kanaal (1707) en het Bijlandsch Kanaal (1776) de waterlopen ingrijpend. Hierdoor ontstond onder andere het Geldersch Eiland. Sporen van oude rivierbeddingen zijn nog zichtbaar.

Waterbeheer heeft het landschap blijvend gevormd. In de kleinschalige oeverwallenzones langs de IJssel en langs de Rijn zijn de transformaties geleidelijk gegaan en is de historische ondergrond goed herkenbaar. Waar stedelijke uitbreiding heeft plaatsgevonden is dit minder het geval. Het broekgebied is bij de ruilverkaveling geheel op de schop gegaan, maar is nog steeds een gebied met een duidelijk eigen karakter. Wel is het broekgebied veel kleiner geworden door uitbreidingen van Duiven en Zevenaar. Rond het Geldersch Eiland, bij Giesbeek, maar ook op ander plekken langs de Rijn en de IJssel, is veel vergraven voor de baksteenindustrie en de zandwinning.

Klimaatverandering zorgt nu voor nieuwe uitdagingen: hogere waterstanden en meer piekafvoeren, maar ook langere periodes van droogte. Net als vroeger is de strijd met én tegen het water nog altijd gaande. Deze strijd is en blijft mede bepalend voor de (her)inrichting van het land in de toekomst.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- De rivieren
- Dijken en andere waterwerken
- Verkavelingspatronen
- De Gemene Gronden
- Dijkdoorbraak Breuly
- Oude bomen
- De Spijkse Overlaat
- De Polders
- Houtwallen
- Kronkelende wegen

"Ben ik een eilander omdat ik er woon, beroert mij de plek meer omdat ik kennis neem van mijn omgeving en door de jaren meer ingeburgerd ben en geaccepteerd wordt door mede-eilanders, is het land tussen de stuwwallen mijn definitieve thuis? Waar land en lucht een bodem en dak zijn en de mens een monument daar wil ik thuiskomen."

THEMA 2

Wonen

door de eeuwen heen

Het landschap van de gemeente Zevenaar is sterk bepaald door het woelige water van de grote rivieren. Toch zijn er binnen het gebied al eeuwenlang voldoende hogere plekken waar het van nature relatief veilig was om te wonen. Op deze natuurlijke verhogingen vinden we de oude woonkernen, de oude boerenerven en de adellijke huizen.

De noordelijke dorpen Angerlo, Lathum en Giesbeek liggen op verhogingen die onder invloed van de IJssel zijn ontstaan. In het zuiden ontstonden de dorpen op verhogingen die hun oorsprong hebben te danken aan de Rijn en de Waal.

Oud Zevenaar en Zevenaar liggen op een verhoging die is ontstaan door de Rijn (huidige Oude Rijn). Later kalfde de verhoging door dezelfde rivier af. Hierdoor is Oud Zevenaar deels kopje onder gegaan en ontstond een 'nieuw' Zevenaar.
De eerste vermeldingen van de kern Zevenaar op zijn huidige plek stammen uit de elfde eeuw. Zevenaar lag op een gunstige plek: bij de oversteekplaats van de Aa op de handelsroute vanuit Amsterdam en Zuiderzee naar het Rijnland.
Eeuwenlang stonden de woonhuizen in Zevenaar voornamelijk langs de Kerkstraat/Markstraat/Grietsestraat en de parallel hieraan gelegen Wittenburgstraat/Schoolstraat. In 1519 werden de verdedigingswerken voltooid.
Eerst groeide het stadje gestaag, maar toen de handel tussen de Nederlanden en Pruissen als gevolg van oorlogen steeds moeilijker werd, nam de betekenis van Zevenaar af. Na 1750 keerde het tij weer; langzaam begon het stadje te groeien. Toen Zevenaar na de Tweede Wereldoorlog voor een belangrijk deel weer opgebouwd moest worden, werd eerst begonnen binnen het bestaande wegenpatroon. Vanaf de jaren zestig groeide Zevenaar vrij snel. Er werden grote uitbreidingswijken gerealiseerd.

Ook in de dorpen zien we veel uitbreidingswijken uit deze periode.
Naast de stad en de dorpen liggen verspreid over het gebied sinds de late middeleeuwen veel versterkte huizen of havezaten. De adellijke lieden die hier woonden ontwikkelden een aantal van deze huizen later tot voorname buitenplaatsen en landgoederen, en drukten op die manier een flinke stempel op de ontwikkeling van de Liemers en haar inwoners. Ook nu nog bezitten veel adellijke huizen een grote historische waarde en vormen ze, vaak samen met tuinen, lanen, bossen, weiden en akkers, zeer waardevolle elementen in het landschap.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- De historische stadskern van Zevenaar
- De dorpskernen, die allemaal hun eigen identiteit en dialect hebben
- Havezathen, zoals Huize Lathum, Camphuysen, Huis Aerdt, Poelwijk, de Hees en Kell
- Huis Sevenaar en andere langdgoederen, bijvoorbeeld Bingerden en Halsaf
- Historische interieurs
- Tuindorp
- De na-oorlogse uitbreidingswijken en Post-65 architectuur.
- Begraafplaatsen
- De Molukse wijk in Zevenaar
- Het verdronken dorp Herwen

"Als je Giesbeek binnenrijdt en je slaat de Meentsestraat in, dan zie je in de verte al snel de molen. Die blik geeft een fijn gevoel van thuis in het dorp. De huizen die schuin aan deze weg liggen verklappen dat deze er al waren in de tijd van paard en wagen."

THEMA 3

Geloven

door de eeuwen heen

Hele vroege sporen van religieus leven in de huidige gemeente Zevenaar zijn te vinden in Herwen-Hemeling. Hier zijn enkele jaren geleden de archeologische resten aangetroffen van een Romeins heiligdom.

Vanaf de vroege middeleeuwen bekeerden de mensen in het gebied rondom Zevenaar zich tot het christendom. De katholieke kerk groeide uit tot een groot en machtig instituut. In de zestiende eeuw - tijdens de reformatie – kwam hier verandering in. De dorpen langs de IJssel, die bij Gelre hoorden, stapten over naar het protestantse geloof. De van oorsprong katholieke kerken werden vanaf toen protestantse kerken.
Omdat het zuidelijk deel van de huidige gemeente Zevenaar tot de Kleefse gebieden behoorde - en dus niet bij de Nederlanden - mocht het katholieke geloof hier na de reformatie openlijk blijven bestaan. De middeleeuwse kerkgebouwen bleven hier in katholieke handen.
Na 1816, toen de Kleefse gebieden bij Nederland kwamen en de protestantse minderheid het voor het zeggen had kregen katholieken te maken met discriminatie. Dankzij verzet van onder meer pastoors en adellijke families was deze moeilijke periode voor de katholieken maar kort. Toen in 1848 de godsdienstvrijheid werd ingevoerd, konden katholieken in de Liemers hun geloof weer helemaal openlijk beleven. Er werden nieuwe kerken gebouwd en een aantal kerken met middeleeuwse oorsprong werden gemoderniseerd.
Al met al speelde de Rooms-Katholieke Kerk eeuwenlang een centrale rol; zeker in het zuidelijke deel van de gemeente. Veel mensen bezochten dagelijks de kerk, vereerden Maria en andere heiligen, en namen deel aan processies en bedevaarten. Het geloof zorgde voor sociale cohesie én voor sociale controle.

Naast de christelijke geloofsgemeenschappen is er ook lange tijd een Joodse gemeenschap geweest in de Liemers. De eerste Joden kwamen in de zestiende eeuw vanuit Duitsland naar de Liemers. In 1833 werd in Zevenaar een synagoge geopend. In de Tweede Wereldoorlog zijn alle joodse mensen uit Zevenaar afgevoerd naar concentratiekampen. De Stolpersteine in het straatwerk van de Didamsestraat, Grietsestraat en Markstraat herinneren aan deze verdwenen gemeenschap.

In de na-oorlogse periode kwamen met de vele uitbreidingswijken mensen van buiten de Liemers naar Zevenaar en de dorpen. Zij brachten hun eigen geloofsleven mee, met als tastbaar resultaat bijvoorbeeld de Molukse kerk en de Mevlana Moskee.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- De vele kerken die onze gemeente rijk is
- Pastorieën
- Kloosters
- De overblijfselen van het 'Rijke Roomse leven' zoals processies pelgrimsroutes
- Kapellen
- De Molukse kerk
- Het verhaal over het huilende Mariabeeldje in de Martinuskerk in Oud-Zevenaar
- Romeins tempelcomplex Herwen-Hemeling

"Het is voor mij de processie! En als ik zie dat de kerk helemaal vol zit, velen met mij! En vooral de slotceremonie in de kerk, die het gevoel van saamhorigheid en gelijkgestemdheid geven. Het gevoel van: wat al zolang is geweest, ook nu nog leeft en hopelijk tot in lengte van dagen zal doorleven!"

THEMA 4

Werken

door de eeuwen heen

In de Liemers draaide het eeuwenlang vooral om traditionele landbouw en ambachtelijk handwerk. De overblijfselen van deze werkzaamheden zijn nog overal herkenbaar: denk aan de vele oude boerderijen en korenmolens die in de gemeente Zevenaar te vinden zijn.

In de 19e eeuw veranderde er langzaam wat. Zevenaar begon zich, zeker vanaf 1850, te ontwikkelen tot een regionaal belangrijk stadje. Er werden allerhande fabriekjes opgericht en Zevenaar werd een belangrijke marktplaats in de Liemers. Maar de industrialisatie verliep langzaam. In 1875 waren er in Liemers slechts zes bedrijven met stoommachines, waaronder meelfabrieken en een leerlooierij.
Een bedrijfstak die wél een vlucht nam in de negentiende eeuw in de Liemers was de baksteenfabricage. Rond 1850 was dit de belangrijkste industrie in dit gebied. Tientallen fabrieken, vooral in de IJsseldorpen maar ook in Aerdt, Herwen, Pannerden, Spijk en Tolkamer, boden werk aan honderden mensen. Vaak investeerden rijke boeren of adel in deze bedrijven.

Aan het begin van de twintigste eeuw kwamen een aantal bedrijven binnen de gemeente Zevenaar tot ontwikkeling die grote bekendheid verworven en een belangrijke stempel gedrukt op het leven van vele inwoners.
Een bijzonder succesverhaal was de Gimborn inktfabriek (1900), opgericht door de Duitse Max von Gimborn. Het groeide in korte tijd uit tot een internationaal bedrijf in inkt en lijm.

Rond 1920 veranderde de Turmac-sigarettenfabriek Zevenaar voorgoed. Met tabak uit Turkije en Macedonië produceerde zij miljoenen sigaretten en gaf werk aan meer dan duizend mensen, vooral vrouwen en jongeren. Na sluiting in 2008 kreeg het gebouw een nieuwe bestemming als Turmac Cultuurfabriek, met onder andere het Liemers Museum, bibliotheek, filmhuis en gemeentehuis.

Verder moet Scheepswerf de Hoop genoemd worden. Deze werf werd aan het eind van de negentiende eeuw opgericht en kwam met name in de periodes 1911-1923 en 1950-1980 tot grote bloei. Om de vele werknemers onder te brengen werd door de werf het Tuindorp Tolkamer ontwikkeld. Ondanks roerige tijden, overnames, tijdelijke sluitingen bestaat de werf nog steeds.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- De steenfabrieken, zoals de Panoven
- Molens, zoals de Buitenmolen in Zevenaar
- Boerderijen
- De Turmac (met de Stuyvesant collectie)
- Scheepswerf De Hoof in Tolkamer
- De opgraving van de steenfabriek bij de overnachtingshaven in Spijk

*"De geschiedenis van steen- en pannenfabrieken langs de IJssel.
Die zorgden voor werkgelegenheid voor de hele regio.
Hetgeen in het landschap nog steeds is te zien"*

THEMA 5

Samen leven en vieren

door de eeuwen heen

Opvallend aan de samenleving in de gemeente Zevenaar is het rijke verenigingsleven, met daarbinnen een belangrijke rol voor tradities en het doorgeven van immaterieel erfgoed. Deze verenigingen wortelen bijna allemaal in de katholieke kerk en zijn bijna allemaal opgericht in het midden van de negentiende eeuw, toen het katholieke geloof – na de emancipatie - in heel Nederland enorm opbloeide. De katholieke kerk richtte in de tweede helft van de negentiende eeuw allerlei eigen verenigingen en belangenorganisaties op en domineerde rond 1900 de politiek, het onderwijs, de ziekenzorg, woningbouw en lokale besturen. De adellijke familie Van Nispen speelde hierin een prominente rol, met invloed tot in de provinciale en landelijke politiek.

Als gevolg van deze ontwikkeling in de negentiende eeuw, beleefde het vieren van carnaval een grote opleving. Er werden carnavalsverenigingen opgericht die de bijbehorende activiteiten organiseerden en in goede banen leidden. Tot op de dag van vandaag vieren vele inwoners van de gemeente Zevenaar carnaval. Daarnaast noemen we de schutterijen. Dit soort verenigingen bestaan al sinds de middeleeuwen, maar hadden aanvankelijk een verdedigende rol. Sinds de heropleving in de negentiende eeuw is de functie van schutterijen vooral sociaal en cultureel: gericht op het in stand houden van tradities en het bevorderen van gemeenschapszin. In het begin draaide het om vermaak tijdens kermissen, zoals het verzorgen van toneel- en muziekuitvoeringen. Later verschoof de nadruk naar het stimuleren van betrokkenheid, respect en sociale verbondenheid. In de huidige tijd geven de schutterijen deze taak vorm door onder meer het organiseren van de kermis, schuttersfeesten, optochten, het vendelzwaaien.

Kenmerkend immaterieel erfgoed is verder de streektaal. De Liemers behoort taalkundig tot het Nederfrankisch dialectgebied en daarbinnen tot het Kleverlands. Die naam laat zien dat talen zich niet zoveel aantrekken van staatkundige grenzen; in een deel van Duitsland (rondom Kleef) wordt namelijk eenzelfde dialect gesproken. Dialectgrenzen worden getrokken aan de hand van belangrijke verschillen die je hoort. De Achterhoek en Westfalen behoren tot het Nedersaksisch taalgebied; daar spreekt men van 'wi maakt' en 'ie bunt'. In de Liemers en in de Niederrhein van 'wi make' en 'ge'j bunt/zunt'.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- Schutterijen
- Verenigingsleven
- De tradities rondom carnaval
- Kermis
- Recreatiegebieden als de Byland en de Breuly
- Het Liemers dialect en de verhalen die van generatie op generatie zijn doorgegeven
- Sociale cohesie en noaberschap
- De molukse gemeenschap

"Kermis, carnaval, halfvasten, Koningsdag. Dit alles verbindt de mensen en zorgt voor meer en beter contact in de samenleving."

THEMA 6

Handelen, reizen en verdedigen

door de eeuwen heen

Het rivierenlandschap van de Liemers is altijd een grensgebied geweest. Door het natte, zompige karakter was het moeilijk toegankelijk. De verdedigingslinie langs de noordgrens van het Romeinse Rijk, de zogenaamde Limes (40-250 na Chr.), liep door de huidige gemeente Zevenaar. Nabij het huidige Herwen moet in de eerste eeuw het Limes-fort Carvium hebben gelegen. Naast militaire activiteiten leverde de Limes ook economische en culturele dynamiek op in de vorm van handel en uitwisseling tussen beide zijden van de grens.

Tijdens de Tachtigjarige oorlog werd langs de Rijn en de IJssel de Mauritslinie (1589-1648) aangelegd, waarvan sporen nog herkenbaar zijn in het landschap. De Liemers was toen een twistgebied tussen de hertogen van Gelre en Kleef, wat tot grote verwoestingen leidde. Net als Lobith, Duiven, Wehl, Huissen en Malburgen behoorde Zevenaar tot het hertogdom Kleef. Omdat Kleef in 1666 Pruisisch werd, liep de rijksgrens tussen Pruisen en de Nederlanden dwars door de Liemers. Alleen het Geldersch Eiland, de naam zegt het al, was toen Gelders.
In de twintigste eeuw maakte de Liemers deel uit van de IJssellinie (1951-1954). De IJssellinie moest het westen van Nederland beschermen tegen een Russische invasie, waarbij door inundatie vrijwel het volledige grondgebied van de huidige gemeente Zevenaar onder water zou komen te staan. Van de IJssellinie zijn veel onderdelen bewaard gebleven.

Behalve een grensgebied is de Liemers ook een doorgangsgebied gebied. De rivieren en de dijken zijn sinds mensenheugenis belangrijke transport- en handelsroutes. De Liemers lag en ligt tussen meer ontwikkelde centra langs de Rijn, op de route Randstad en Ruhrgebied.

Het splitsingspunt van de Nederrijn en Waal is van oudsher een belangrijk punt uit militair-strategisch en waterstaatkundig oogpunt en voor de controle op doorvoer van goederen. Al sinds het einde van de zestiende eeuw bevindt zich een tolhuis in het huidige Tolkamer. Tot de tweede helft van de twintigste eeuw was het een druk douanedorp met wachtende schippers, die verpozing zochten. Ook bij andere grensovergangen is het verleden als grenspost herkenbaar.
De infrastructuur groeide in de loop der eeuwen mee: rijkswegen, spoorlijnen en later de A12 (1962) en Betuweroute (2007) veranderden het landschap. Grote bedrijventerreinen langs de A12 vormen nu de grens tussen de stedelijke zone van Zevenaar en het Didamse zandgebied. Toekomstige projecten, zoals de doortrekking van de A15 en het snelwegknooppunt De Liemers, zullen het gebied opnieuw ingrijpend veranderen.

Welk erfgoed willen de inwoners in het bijzonder koesteren?

- De Romeinse Limes en Tempelcomplex Herwen Hemeling
- De grens met Duitsland
- Restanten IJssellinie
- WOII-erfgoed
- Spoorlijn / Betuwelijn
- Overblijfselen van het douane-wezen
- De Mauritslinie
- Grenspalen

"Als ik wandel in de overnachtingshaven denk ik dat op deze zelfde plek lang geleden Spaanse soldaten rondliepen en bedenk hoe ze in het leven stonden. Of later de mensen die in de steenfabriek werkten, of eerder toen Romeinen hier waren. De hele plek zo aan de rivier heeft veel langs zien komen, ook met handel over de rivier."

3 AMBITIES EN UITDAGINGEN

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de ambities en uitdagingen die er in de gemeente Zevenaar zijn op het gebied van erfgoed.
Deze komen deels voort uit wetten en regels waaraan we als gemeente moeten voldoen. Ook zijn er in 2015 al doelstellingen genoemd in Een visie op het erfgoed, 2015 -2019. Voor zover deze nog actueel zijn, hebben deze een plek gevonden in dit hoofdstuk. Daarnaast heeft de gemeente in de omgevingsvisie stevige uitgangspunten neergezet ten aanzien van de omgang met erfgoed.
Niet in de laatste plaats hebben we dit overzicht van ambities en uitdagingen aangevuld en verrijkt met de waardevolle input die we in het participatietraject hebben verkregen.

3.1 De wettelijke taken goed uitvoeren

De gemeente heeft een flink aantal wettelijke taken die moeten zorgen voor een goede en verantwoorde omgang met erfgoedwaarden. Deze taken vloeien voort uit de Erfgoedwet, de Omgevingswet en de gemeentelijke erfgoedverordening. We vinden het belangrijk om deze taken op een goede manier uit te voeren. Ons erfgoed – zowel onze monumenten als het cultuurhistorisch landschap - willen we graag beschermen, behouden en versterken.

De inwerkingtreding van de Omgevingswet zal de komende jaren aandacht vragen. De gemeente zal aan de slag gaan met het opstellen van een Omgevingsplan. In dit Omgevingsplan moet het beschermde erfgoed zijn weergegeven; dit vraagt de omzetting van ons erfgoedregister naar kaartbeeld en digitale ontsluiting hiervan. Maar zoals al in onze omgevingsvisie is beschreven, gaan onze ambities verder. We willen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen alle cultuurhistorische karakteristieken meewegen, zodat ook het nieuwe herkenbaar is als typisch van deze streek, regio of plek. De cultuurhistorische waardenkaarten, de 'Kwaliteitsgids Landschap' en de Archeologische beleids- en waardenkaart zijn hierbij belangrijke richtinggevende documenten. Deze documenten zullen we actueel moeten houden. De weging van de cultuurhistorische karakteristieken zal een goede plek in onze ruimtelijke processen blijven behouden.

Daarnaast zijn we vanuit de Omgevingswet verplicht om in het Omgevingsplan aan te geven hoe we zorgen dat in de omgeving van het monument geen dingen gebeuren die het monument ontsieren. Tot slot is het belangrijk om op termijn te bekijken in hoeverre paragraaf 8.3 van de Verordening Fysieke Leefomgeving nog actueel is.

De tekst met betrekking tot erfgoed is bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet overgenomen uit de Erfgoedverordening 2018. Mogelijk vragen nieuwe ontwikkelingen om een aanpassing van deze tekst.

Een belangrijke ambitie is verder het actualiseren en harmoniseren van de gemeentelijke monumentenlijst. We willen de verschillende soorten van bescherming evalueren. Verder constateren we dat op onze gemeentelijke monumentenlijst het gebied van de voormalige gemeente Rijnwaarden sterk ondervertegenwoordigd: hier hebben nog maar weinig objecten een beschermde status. Het is wenselijk om hier meer evenwicht in aan te brengen. Daarnaast moet de inventarisatie van erfgoed uit de periode 1965-1990, het zogenaamde post-65 erfgoed, nog voor de gehele gemeente worden opgepakt.

Vanuit onze zorg voor het beschermde erfgoed in onze gemeente vinden wij het van groot belang om de eigenaren goed te ondersteunen bij de instandhouding van hun erfgoed. Eigenaren van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten zijn verplicht om bij veranderingen aan hun object een vergunning aan te vragen. Hier stellen we tegenover dat we hen op een oplossingsgerichte wijze adviseren. We zien dat er in onze informatievoorziening richting eigenaren ruimte is voor verbetering. We vinden het belangrijk dat erfgoedeigenaren ook op een comfortabele en energiezuinige manier kunnen wonen en werken in hun pand. Er zijn inmiddels vele beproefde en verantwoorde oplossingen om ook historische gebouwen te verduurzamen. We willen graag meer ruimte bieden aan deze oplossingen; het behoud van het monument blijft hierbij uiteraard wel het uitgangspunt.
Verder blijven we het onderhoud aan erfgoed stimuleren door de bestaande subsidieregeling goed in te zetten en zo nodig te actualiseren.

3.2 Erfgoed beter toegankelijk en beleefbaar maken

Het verhaal van Zevenaar is uniek en het waard om te vertellen. We vinden het heel belangrijk dat inwoners en bezoekers van onze gemeente ons bijzondere erfgoed op een laagdrempelige manier kunnen beleven.

De afgelopen jaren zijn bijzondere archeologische vondsten gedaan in onze gemeente. Het tempelcomplex uit de Romeinse tijd, Herwen-Hemeling, springt hierbij het meest in het oog en heeft in binnen- en buitenland veel aandacht gekregen.
We vinden het belangrijk dat archeologisch erfgoed – al dan niet opgegraven of ondergronds behouden - beleefbaar wordt op de plek zelf. In situ behouden heeft de voorkeur.

Er zijn op dit moment al best veel initiatieven op het gebied van het toegankelijk en beleefbaar maken van erfgoed, zoals fiets- en wandelroutes. We constateren echter dat de initiatieven op sommige punten versnipperd zijn en niet altijd goed vindbaar. We willen dit graag verbeteren.
Verder zouden we nieuw elan willen geven aan Open Monumentendag in onze gemeente. We vinden het jammer dat dit landelijke evenement, dat veel mensen in aanraking kan brengen met erfgoed, sinds een aantal jaren in Zevenaar niet meer wordt georganiseerd. We willen op zoek naar kansen om dit op een eigentijdse, laagdrempelige en inclusieve manier op te pakken samen met de andere gemeenten in de Liemers.

Daarnaast ligt er een mooie kans om de jeugd en scholieren te betrekken bij het erfgoed in de gemeente. Door het bezoeken van een draaiende molen of een landgoed gaat het erfgoed voor de jongeren echt leven. Vanuit het Liemers Museum loopt bijvoorbeeld het project Houden of Slopen. Vanuit de gemeente zijn we een groot voorstander van dit soort activiteiten en projecten om de jeugd meer bij het erfgoed te betrekken.

We vinden het belangrijk dat het immaterieel erfgoed in onze gemeente wordt gekoesterd en toegankelijk en beleefbaar is. We denken hierbij bijvoorbeeld aan het rijke verenigingsleven in onze gemeente, de schutterijen en de tradities en verhalen die zijn verbonden met het religieus erfgoed. Door tradities en verhalen te delen in woord, beeld en praktijk - bijvoorbeeld via festivals, workshops of digitale platforms – ontstaat ruimte voor ontmoeting en overdracht tussen verschillende generaties. Zo blijft immaterieel erfgoed niet iets van "vroeger", maar een levend onderdeel van de samenleving. Het vertelt wie we zijn, waar we vandaan komen en hoe we gezamenlijk richting geven aan de toekomst

3.3 Erfgoed inzetten als kans en inspiratiebron

Zoals al is opgenomen in onze omgevingsvisie: erfgoed is een belangrijk element om een fijne leefomgeving te creëren en de identiteit van de verschillende woonkernen en gebieden van onze gemeente te versterken. In lijn met deze gedachte is het onze ambitie om erfgoed in al zijn facetten in te zetten als kans en inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen en bij beheer en behoud van onze landschappen en openbare ruimten.

Hierbij denken we bijvoorbeeld aan het inzetten van erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen in de dorpen, om zo de identiteit te kunnen behouden en versterken. Maar ook op het gebied van vergroening, ecologische versterking en klimaatadaptatie is erfgoed een goede inspiratiebron. Zoals in de Waterbiografie van de Liemers al is aangegeven bevatten historische landschappen, waterwerken en groenstructuren vaak eeuwenoude kennis over duurzaam ruimtegebruik en veerkrachtige systemen. Door deze elementen te herstellen of opnieuw te benutten, kunnen we natuurlijke processen versterken en de leefomgeving klimaatbestendiger maken. Erfgoed biedt bovendien identiteit en continuïteit in een veranderend landschap, waardoor maatschappelijke betrokkenheid bij vergroening groeit. Het combineren van historische inzichten met moderne innovaties leidt zo tot oplossingen die zowel ecologisch effectief als cultureel betekenisvol zijn.

Daarnaast willen we het toekomstbestendig gebruik van erfgoed stimuleren. We zien op dit vlak een uitdaging als het gaat om religieus erfgoed. Er zijn veel kerkgebouwen in onze gemeente. Een aantal hiervan heeft hun religieuze functie verloren en het is de verwachting dat dit in de nabije toekomst bij nog meer kerkgebouwen zal gebeuren. We willen, als gemeente, graag meedenken over verantwoorde herbestemming van dit leegkomend religieus erfgoed, zodat de bijzondere plek van deze gebouwen in onze leefomgeving blijft behouden.
We willen hierbij ook aandacht hebben bij het immaterieel erfgoed dat verbonden is aan de gebouwen die hun oorspronkelijke functie verliezen.

3.4 Versterken van de positie van erfgoed

In de Omgevingsvisie wordt een groot belang gehecht aan erfgoed. Uit het participatietraject dat is gedaan in het kader van dit erfgoedbeleid blijkt dat de inwoners van Zevenaar het belangrijk vinden dat er goed om wordt gegaan met het materiële en immateriële erfgoed dat in de gemeente aanwezig is. We zien echter ook dat onze slagkracht op het gebied van erfgoed momenteel nog niet de grootte heeft die nodig is om de ambities en wensen waar te maken. Dit heeft enerzijds te maken met beperkingen op het gebied van capaciteit en middelen, maar anderzijds ook met de manier waarop de erfgoedzorg is georganiseerd, zowel binnen als buiten de gemeentelijke organisatie.

Wij hebben de ambitie om de positie van erfgoed te versterken. In de eerste plaats zien we mogelijkheden om binnen de gemeentelijke organisatie de samenwerking met andere beleidsvelden te versterken en koppelkansen te zoeken en verzilveren. Zo willen we (nog beter) aanhaken bij ambities en doelstellingen vanuit toerisme en recreatie, zoals geformuleerd in het Beleidskader Vrijetijdseconomie Zevenaar, het Masterplan Romeins Verleden en het Derde Waterverhaal. Maar ook zien we kansen in de samenwerking met het sociaal domein.
Daarnaast willen we de samenwerking met de andere gemeenten binnen de Liemers intensiveren, onder meer door de al bestaande Liemersbrede Erfgoedcommissie beter te positioneren.
Een belangrijke ambitie, tot slot, is het versterken van de samenwerking met stakeholders buiten de gemeentelijke organisatie. Denk bijvoorbeeld aan de historische en andere lokale verenigingen, de musea en erfgoedeigenaren. Wij willen de opbouw van een solide erfgoednetwerk faciliteren en lokale initiatieven op het gebied van erfgoed stimuleren.

4 FOCUSPUNTEN

In het vorige hoofdstuk staan ambities en uitdagingen op het gebied van erfgoed in de gemeente Zevenaar. Het mag duidelijk zijn dat de capaciteit en middelen van de gemeentelijke organisatie beperkt zijn. We zullen dus keuzes moeten maken. In dit hoofdstuk wordt aangegeven waar in de komende vier jaar de focus op zal liggen. De genoemde punten komen voort uit de in hoofdstuk 3 omschreven ambities en uitgangspunten. Op deze manier geven we concreet vorm aan het verhaal van Zevenaar zoals weergegeven in hoofdstuk 2. De focuspunten vormen de basis voor het nog op te stellen Erfgoedprogramma.

4.1 De basis op orde

Ons eerste focuspunt is het op orde brengen en houden van de basis. Dit houdt in dat we onze taken, volgend uit landelijk en gemeentelijk vastgestelde wetten en regelingen, gedegen oppakken en aan de slag gaan met de ambities zoals die in de omgevingsvisie en in paragraaf 3.1 van dit rapport zijn geformuleerd.
Hoe gaan we dit bereiken?

- *Actualiseren en harmoniseren van de gemeentelijke monumentenlijst.*
  Het bestaande erfgoed tot en met 1965 is voor de voormalige gemeente Zevenaar goed in kaart gebracht. Wel zijn er nog meerdere objecten in beeld, en deels ook gewaardeerd, die nog aangewezen moeten worden als gemeentelijk monument. In de inventarisatie is het erfgoed uit de periode 1965-1990 (Post 65) nog niet meegenomen. De ambitie is om het gebouwd erfgoed zo compleet mogelijk in beeld te krijgen.
  Het erfgoed in de voormalige gemeente Rijnwaarden is veel minder goed in kaart gebracht en als monument aangewezen. Voor dit deelgebied is een actualisatie van al het erfgoed noodzakelijk.

- *Bij nieuwe ontwikkelingen erfgoed beter meewegen.*
  Zoals geformuleerd in de omgevingsvisie willen we bij ruimtelijke ontwikkelingen alle cultuurhistorische karakteristieken mee wegen, zodat ook deze nieuwe ontwikkelingen herkenbaar zijn als typisch van deze streek, regio of plek.
  De cultuurhistorische waardenkaarten, de 'Kwaliteitsgids Landschap' en de Archeologische beleids- en waardenkaart zijn hierbij belangrijke richtinggevende documenten. Deze documenten zullen we actueel moeten houden en een goede plek geven in onze ruimtelijke processen.

- *Zorgen dat erfgoed stevig opgenomen is in het omgevingsplan.*
  In het nog op te stellen Omgevingsplan moet het beschermde erfgoed zijn weergegeven; dit vraagt de omzetting van ons erfgoedregister naar kaartbeeld en digitale ontsluiting hiervan. Daarnaast zullen de ambities zoals omschreven in de omgevingsvisie en in paragraaf 3.1 van dit rapport ten aanzien van erfgoed een vertaling moeten krijgen in het omgevingsplan. Tevens zal worden bepaald hoe het monument beschermd kan worden tegen ontsiering en beschadiging als gevolg van ontwikkelingen in de omgeving (omgeving van het monument).

4.2 Slimme samenwerking

Ons tweede focuspunt voor de komende vier jaar is het vergroten van de slagkracht van de erfgoedzorg door slimme samenwerking. We willen binnen de gemeentelijke organisatie beter worden in het vinden en verzilveren van koppelkansen. En buiten de gemeentelijke organisatie willen we werken aan het vergroten van het organiserend vermogen.
Hoe gaan we dit bereiken?

- *Binnen de gemeente nog meer de verbinding zoeken met andere beleidsvelden.*
  Belangrijk is dat het onderwerp erfgoed binnen het gemeentehuis een stevige positie heeft en als volwaardig aspect meedoet in het kader van de belangenafweging. Door de positie van de erfgoedambtenaar in de organisatie te verstevigen ontstaan kansen en mogelijkheden die anders wellicht onbenut blijven (koppelkansen). De concrete uitvoering dient vorm te krijgen in het nog op te stellen Erfgoedprogramma.

- *Investeren in het organiserend vermogen in de samenleving op het gebied van erfgoed.*
  Tijdens de participatiebijeenkomsten is heel sterk gebleken dat er onder de inwoners van de gemeente veel draagvlak is voor erfgoed en dat men ook best bereid is om hieraan een steentje bij te dragen. Van belang is dat de gemeente hierbij zorgt voor de juiste faciliteiten en randvoorwaarden en helpt bij het de opbouw van een solide erfgoednetwerk. Gedacht kan worden aan het nieuw leven inblazen van Open Monumentendag, een subsidieregeling voor het organiseren van erfgoedgerelateerde activiteiten of evenementen, het beschikbaar stellen van een gebouw of stuk grond of het faciliteren van een project gericht op jongeren, zoals 'Houden of slopen'. In alle gevallen is het van belang om waar mogelijk aan te sluiten bij al bestaande regelingen of evenementen. Door gebruik te maken van al bestaande structuren en de samenwerking op te zoeken kan sneller en efficiënter resultaat worden behaald.

- *Aansluiting zoeken bij dorpsraden.*
  Tijdens de participatiebijeenkomsten bleek dat de inwoners van de verschillende dorpen zich druk maken over het behoud van de identiteit binnen een steeds groter wordende gemeente. Als gemeente willen we meer aansluiting zoeken bij de dorpsraden om te bekijken hoe de identiteit van de verschillende dorpen het beste behouden kan blijven. Gedacht kan worden aan het uitbreiden van de reeds bestaande dorpsplannen waarin per dorp de specifieke identiteit in zowel materiele als immateriële zin vastgelegd kan worden. Deze documenten kunnen het vertrekpunt vormen in het kader van een plan voor behoud van de identiteit van de stad en dorpen.

4.3 Goede communicatie en zichtbaarheid

Ons derde focuspunt is het verbeteren van de communicatie rondom erfgoed en erfgoedzorg en het vergroten van de zichtbaarheid.
Hoe gaan we dit bereiken?

- *Opstellen en uitvoeren communicatieplan.*
  Als gemeente willen we zichtbaar zijn op het vlak van erfgoed. Om die reden stellen we een (Liemersbreed) communicatieplan op met hierin onder andere aandacht voor bijvoorbeeld:
  * Website met informatie over erfgoed in de Liemers
  * Organiseren erfgoedevent/festival
  * Coördinatie vindbaarheid en onderhoud erfgoedroutes en -informatie
  Uiteraard is het daarbij van belang om waar mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren en organisaties zoals Leven in de Liemers.

- *Aansluiten bij bestaand beleid.*
  We geven het Romeins verleden en het waterverhaal een gezicht. Hierbij sluiten we aan bij de uitgangspunten en ambities zoals verwoord in het Masterplan Romeins Verleden uit 2024, Delta van Drusus en het derde waterverhaal. Centraal hierbij staat het meer zichtbaar worden van het erfgoed voor inwoners en toeristen.

- *Aanspreekpunt zijn voor erfgoedeigenaren.*
  We blijven inzetten op een goede communicatie met onze monumenteigenaren. De zichtbaarheid en toegankelijkheid van de gemeente voor eigenaren op het gebied van vergunningen, subsidies en specifieke informatie zoals verduurzaming zal worden geëvalueerd. Op basis van de resultaten zullen acties worden geformuleerd.

www.zevenaar.nl

GEMEENTE
ZEVENAAR